

کتاب انسان شناخت

رضاء احمدیان
آذین باقرییا

مبانی گردشگری فرهنگی

مبانی گردشگری فرهنگی

خدایا جهان پادشاهی تو راست
ز ما خدمت آید خدایی تو راست

سرشناسه : احمدیان، رضا، ۱۳۴۵-
عنوان و نام پدیدآور : مبانی گردشگری فرهنگی / نویسندگان: رضا احمدیان، آذین باقرنیا.
مشخصات نشر : تهران: تیسرا، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری : ۴۰۶ ص؛ جدول، نمودار، تصویر؛ ۲۱×۱۴/۵.
فروست : کتاب انسان‌شناخت: ۱.
شابک : ۱۹۰۰۰۰ ریال؛ 978-600-7212-45-5
وضعیت فهرست‌نویسی : فیپا.
موضوع : گردشگری.
موضوع : گردشگری فرهنگی.
شناسه افزوده : باقرنیا، آذین، ۱۳۶۴-، نویسنده.
رده‌بندی کنگره : ۱۳۹۳ الف ۳ / آ ۱۵۵ / G
رده‌بندی دیویی : ۳۳۸/۴۷۹۱
شماره کتابشناسی ملی : ۳۴۳۹۶۴۸

کتاب انسان شناخت

آذین باقرینیا
رضا احمدیان

مبانی گردشگری فرهنگی

انتشارات تپسا

مبانی گردشگری فرهنگی
نویسندگان: رضا احمدیان، آذین باقرنیا
چاپ اول: بهار ۱۳۹۳
شماره نشر: ۱۱۰
ویراستار و نمونه‌خوان: فرشته نوبختی، صفحه‌آرا: سیده امری
لیتوگرافی: کارآ، چاپ: دالاهو، صحافی: فرانگر
ناظر فنی چاپ: مصطفی شریفی
تعداد: ۱۰۰۰ نسخه
قیمت: ۱۹۰۰۰ تومان
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۲۱۲-۴۵-۵
همه حقوق چاپ و نشر این اثر انحصاراً (طبق قرارداد) محفوظ است
این اثر تحت پوشش قانون حمایت از مؤلفان و مصنفان ایران قرار دارد.
استفاده از مطالب با ذکر منبع بلااشکال است.

انتشارات تیسسا
تهران، بهارستان، ظهیرالاسلام، کوچه دیلمان، شماره ۶ واحد ۳. تلفن: ۰۲۱-۳۳۹۹۹۴۲۳، ۳۳۹۹۲۴۷۰
www.teesa.ir iteesa@mail.com

فهرست

پیشگفتار.....	۹
فصل یکم: مفاهیم مرتبط با فرهنگ.....	۱۳
۱. بخش یکم: مفاهیم و تعاریف مرتبط با فرهنگ.....	۱۳
۱-۱. مقدمه.....	۱۳
۱-۲. تعاریف مختلف فرهنگ.....	۱۴
۱-۳. ویژگی های فرهنگ.....	۲۴
۱-۴. عوامل مؤثر بر فرهنگ.....	۲۵
۲. بخش دوم: مفاهیم مرتبط با گردشگری.....	۲۶
۲-۱. تعاریف و مفاهیم مرتبط با گردشگری.....	۲۶
۲-۱-۱. اهمیت گردشگری در دنیای امروز.....	۲۶
۲-۱-۲. تعاریف گردشگری.....	۲۷
۲-۱-۳. گونه شناسی انواع گردشگری.....	۳۱
۲-۲. نتیجه گیری.....	۳۵
فصل دوم: ارتباط فرهنگ و گردشگری.....	۳۹
۱. ارتباط فرهنگ و گردشگری.....	۳۹
۱-۱. مقدمه.....	۳۹
۲. تعامل و تبادل فرهنگی.....	۴۰
۳. آثار منفی اجتماعی - فرهنگی توسعه گردشگری.....	۴۳
۳-۱. آثار اقتصادی.....	۴۵
۳-۲. آثار مثبت اجتماعی - فرهنگی توسعه گردشگری.....	۴۷
۴. گردشگری فرهنگی.....	۴۹
۴-۱. پژوهش های گردشگری فرهنگی.....	۴۹

۴-۲. گردشگری فرهنگی از چشم‌انداز جغرافیایی.....	۵۰
۴-۳. گونه‌شناسی جاذبه‌های فرهنگی.....	۵۴
۴-۴. منشور بین‌المللی گردشگری فرهنگی (مدیریت گردشگری در اماکن مهم تاریخی).....	۶۰
۵. نتیجه‌گیری.....	۷۰
فصل سوم: تعاریف و مفاهیم مرتبط با میراث فرهنگی.....	۷۳
۱. مفاهیم مرتبط با میراث فرهنگی.....	۷۳
۱-۱. مقدمه.....	۷۳
۱-۲. تعریف میراث.....	۷۴
۱-۳. تعریف منبع میراث.....	۸۵
۱-۴. ارزش‌های مربوط به یک منبع میراث فرهنگی.....	۸۸
۱-۵. سازمان‌ها و نهادهای مسئول در قبال میراث فرهنگی.....	۹۲
۱-۶. منشورها، توصیه‌نامه‌ها و قراردادهای بین‌المللی مرتبط با محوطه‌ها، ابنیه و بافت‌های تاریخی.....	۹۲
۲. گردشگری میراث فرهنگی.....	۹۴
۲-۱. واکنش متقابل گردشگری و میراث فرهنگی.....	۹۴
۲-۲. گردشگری موزه‌ها.....	۹۷
۲-۳. اکوموزه.....	۱۵۳
۲-۴. گردشگری عشایری.....	۱۸۳
۳. گردشگری فرهنگی در سایت‌های تاریخی و باستان‌شناسی.....	۱۸۸
۳-۱. مفهوم شهر تاریخی.....	۱۹۳
۳-۲. بافت‌های شهری قدیمی و تاریخی.....	۲۰۲
۳-۳. روند برخورد با بافت‌های قدیمی.....	۲۰۵
۳-۴. روش‌های قدیمی برای دفاع از موجودیت بافت قدیم.....	۲۰۶
۳-۵. طبقه‌بندی ابنیه ارزشمند موجود در بافت قدیم.....	۲۰۶
۳-۶. معرفی شهرهای باستانی دنیا.....	۲۰۸
۳-۷. معرفی برخی از آثار معماری و باستان‌شناختی برجسته دنیا.....	۲۱۵
۳-۸. معرفی آثار باستانی و تاریخی ایران در دوره پیش از اسلام.....	۲۲۲
۳-۹. معرفی آثار باستانی و معماری ایران در دوران اسلامی.....	۲۳۵
۳-۱۰. آثار ثبت‌شده در فهرست میراث جهانی یونسکو.....	۲۷۱

فهرست ۷

فصل چهارم: پارک‌های موضوعی	۲۷۹
۱. مفهوم پارک موضوعی	۲۷۹
۱-۱. مقدمه	۲۷۹
۱-۲. عوامل اصلی مؤثر بر شکل‌گیری پارک‌های موضوعی	۲۸۱
۲. معرفی پارک‌های موضوعی	۲۸۳
۲-۱. پارک تمدن اسلامی مالزی	۲۸۳
۲-۲. پارک جهانی پکن	۲۹۱
۲-۳. پارک مینیاتوری ترکیه	۲۹۴
فصل پنجم: گردشگری مذهبی	۳۰۱
۱. گردشگری مذهبی (تعاریف و مفاهیم)	۳۰۱
۱-۱. مقدمه	۳۰۱
۱-۲. تاریخچه سفرهای زیارتی	۳۰۲
۱-۳. تفاوت زائر و گردشگر مذهبی	۳۰۵
۱-۴. محبوب‌ترین مکان‌های زیارتی دنیا	۳۱۲
فصل ششم: گردشگری رویدادها	۳۲۱
۱. تعاریف و مفاهیم گردشگری رویدادها	۳۲۱
مقدمه	۳۲۱
۱-۱. رویدادهای هنری - فرهنگی	۳۲۲
۱-۲. رویدادهای تفریحی	۳۳۵
۱-۳. رویدادهای مذهبی	۳۴۰
۱-۴. رویدادهای اسطوره‌ای	۳۴۸
۱-۵. رویدادهای زمانی	۳۵۲
۱-۶. رویدادهای طبیعی	۳۵۸
۱-۷. رویدادهای ملی - تاریخی	۳۶۱
۱-۸. رویدادهای ورزشی	۳۷۲
۱-۹. رویدادهای فرهنگی	۳۷۳
فصل هفتم: گردشگری فرهنگی رویکردی نوین در برنامه‌ریزی شهری	۳۹۱
۱. بررسی رابطه میان گردشگری فرهنگی و برنامه‌ریزی شهری	۳۹۱
۱-۱. مقدمه	۳۹۱
۱-۲. تبلیغات درست و اطلاع‌رسانی وسیع	۴۰۱

- ۳-۱. گسترش حمل و نقل (بنادر، فرودگاه‌ها و شبکه جاده‌ای)..... ۴۰۱
- ۴-۱. جهانگردی و مسائل امنیت ۴۰۲
- ۵-۱. هماهنگی سازمان‌های مرتبط به امور گردشگری..... ۴۰۲
- ۶-۱. فراهم آوردن امکانات رفاهی و خدماتی برای گردشگران مانند هتل،
رستوران و غیره ۴۰۲
- کتابنامه ۴۰۵

پیشگفتار

واژه فرهنگ با وجود کاربرد متعدد آن در حوزه‌های مختلف، هنوز در ادبیات نظری و علمی با چالش‌های جدی روبه‌رو است. اگرچه تاکنون تلاش‌های متعدد صاحب‌نظران و اندیشمندان در حوزه‌های مختلف از جمله جامعه‌شناسی، تاریخ و فلسفه به بررسی ابعاد مختلف آن پرداخته است، ولی چندوجهی بودن موضوع فرهنگ به همراه انتزاعی بودن کارکردهای آن مجموعاً سبب شده است که رویکردهای متفاوت و گاه متعارضی در این خصوص شکل گیرد. جدا از مباحث تئوری و نظری که این کتاب خود را فارغ از بررسی‌های آن می‌داند، اخیراً واژه برنامه‌ریزی فرهنگی و رویکردهای مبتنی بر گردشگری فرهنگی، نگرشی جدید را در مورد کاربردی کردن فرهنگ در شهر و سکونتگاه‌های انسانی فراهم کرده است که این مهم، یکی از نیازها و یا به عبارتی الزام‌های نظام برنامه‌ریزی شناخته می‌شود.

این کتاب پژوهشی است که نخست دو مفهوم فرهنگ و گردشگری را به صورت مجزا تعریف می‌کند و سپس به بررسی ارتباط میان آنها در قالب گردشگری فرهنگی و در ارتباط با مدیریت فرهنگی شهرها می‌پردازد.

گردشگری فرهنگی از یکسو عاملی برای ایجاد میل یا نیاز به سیر و

سیاحت است و از سوی دیگر نقش اساسی در تعیین رفتارها، نگرش‌ها و روش‌های زندگی مردم ایفا می‌کند؛ بنابراین بسیاری از صاحب‌نظران معتقدند، گردشگری پیش از آنکه یک صنعت و فعالیت اقتصادی باشد، پدیده‌ای است فرهنگی و در ایجاد تغییرات فرهنگی بسیار مؤثر است. پس از تبیین مفهوم گردشگری فرهنگی و معرفی انواع گونه‌های آن، در ادامه چهار حوزه گردشگری فرهنگی را به تفصیل بررسی کردیم که هر یک به تنهایی و یا در ارتباط با جاذبه‌های دیگر می‌توانند در توسعه و گسترش گردشگری در سطوح مختلف ملی، منطقه‌ای و محلی نقش اساسی و مهمی ایفا کنند. فصول کتاب دربرگیرنده موارد زیر است:

□ فصل یکم: فصل یکم، مشتمل بر تعریف‌ها و مفاهیم پایه در دو حوزه فرهنگ و گردشگری است. تبیین دقیق و مناسب این مفاهیم، در تدوین چهارچوب مبانی نظری پژوهش و ادامه مسیر آن نقش کلیدی دارد؛ بنابراین با توجه به دامنه وسیع مضامین و مفاهیم وابسته به این دو عنوان، سعی شده که مطالب در قالبی خلاصه و مفید بیان شوند و از طرح مطالب غیرضروری که در فرایند پژوهش کمک قابل توجهی نمی‌کنند، خودداری شود؛

□ فصل دوم: این فصل، نخست نحوه تعامل و تبادل دو پدیده فرهنگ و گردشگری را بررسی می‌کند و پس از تشریح اثرات مثبت و منفی هر یک بر دیگری، به معرفی گردشگری فرهنگی، به عنوان مفهومی نوین می‌پردازد. آنچه در این میان اهمیت دارد، شناخت و آگاهی از جاذبه‌های مختلف فرهنگی است که هر یک قادر خواهد بود در ارتقای صنعت گردشگری و به تبع آن شرایط اقتصادی، اجتماعی و کالبدی جامعه اثرگذار باشد. در ادامه، گونه‌شناسی جاذبه‌های فرهنگی و منشور بین‌المللی آن در این فصل توضیح داده شده است.

پس از معرفی انواع جاذبه‌های فرهنگی در فصل دوم، در فصول بعدی چهار گونه گردشگری فرهنگی را که نسبت به بقیه، نقش پررنگ‌تری دارند و می‌توانند مورد استفاده و کاربرد بیشتری قرار گیرند، معرفی و به تفصیل تشریح شده است؛

□ فصل سوم: این فصل به توضیح و تشریح گردشگری میراث فرهنگی پرداخته است. نخست واژه میراث فرهنگی و مفاهیم مرتبط با آن، سازمان‌ها و نهادهای مسئول در قبال میراث فرهنگی، منشورها و قراردادهای مربوطه، به اختصار معرفی شده‌اند؛ سپس گردشگری میراث فرهنگی در قالب گردشگری موزه‌ها، اکوموزه، گردشگری سایت‌های تاریخی و باستان‌شناسی، گردشگری شهر تاریخی و گردشگری عشایری با بیان مفاهیم و نمونه‌های مربوطه، به تفصیل شرح داده شده است؛

□ فصل چهارم: این فصل گونه‌ای از گردشگری فرهنگی را معرفی می‌کند که مفهومی نسبتاً جدید است و کمتر به عنوان جاذبه‌ای مجزا در گسترش صنعت توریسم به کار رفته است. در این فصل، پارک‌های موضوعی که امروزه در سراسر جهان با مضامین متنوعی در حال گسترش هستند، مورد بررسی قرار گرفته‌اند و پس از بیان عوامل مؤثر در شکل‌گیری آنها، با بیان نمونه‌های موفق دنیا، سعی شده است شناخت کاملی به علاقه‌مندان این حوزه ارائه شود؛

□ فصل پنجم: گردشگری مذهبی یکی دیگر از انواع گردشگری فرهنگی است که در این فصل مورد توجه قرار گرفته است. این فصل، پس از طرح تاریخچه مختصری از سفرهای زیارتی و سیر تکاملی این پدیده در ادیان مختلف، به تشریح نحوه استفاده و به‌کارگیری این حوزه در بهبود صنعت گردشگری در مناطق برخوردار از قابلیت‌های مذهبی پرداخته است. در این فصل نیز همانند دیگر فصول، نمونه‌های موفق در این زمینه آورده شده است؛

□ فصل ششم: در این فصل، گردشگری رویدادها به عنوان یکی دیگر از نمونه‌های گردشگری فرهنگی توضیح داده شده است. انواع رویدادها در قالب رویدادهای هنری، تاریخی، تفریحی، ملی، مذهبی، طبیعی، زمانی، اسطوره‌ای و ورزشی با آوردن نمونه، معرفی و طبقه‌بندی شده‌اند. سپس پایتخت‌های فرهنگی در اروپا و کشورهای اسلامی به عنوان نمونه‌های موفق در این زمینه تشریح شده‌اند؛

□ فصل هفتم: در این فصل که به نتیجه‌گیری مباحث گفته‌شده اختصاص یافته، سعی شده است تا ارتباط میان گردشگری فرهنگی و برنامه‌ریزی فرهنگی شهرها تحلیل و راهکارهای مؤثر در ارتقای این امر پیشنهاد شود.

در پایان یادآور می‌شود اثر حاضر زیر نظر «گروه پژوهشی شهرآور» و با نظارت کارشناسان علمی این مجموعه تهیه و تدوین شده است.

شهرام رضایی

فروردین ۱۳۹۳

کتابنامه

- برنز، پیتر. م. (۱۳۸۵)، *مردم‌شناسی گردشگری*، تهران: پژوهشکده مردم‌شناسی سازمان میراث فرهنگی و گردشگری.
- بشیریه، حمید (۱۳۸۶)، *فرهنگ از دیدگاه انسان‌شناسی و قوم‌شناسی*، تهران: نگاه معاصر.
- پاپلی یزدی، محمدحسن و مهدی سقایی (۱۳۸۵)، *گردشگری ماهیت و مفاهیم*، تهران: سمت.
- پورجعفر، اکبر، «باستان‌شناسی کاربردی و اثرات آن در زندگی مردمان امروزی»، *فصلنامه مطالعات جهانگردی*، شماره ۱، سال ۱۳۸۲.
- پورجعفر، محمدرضا، (۱۳۸۸)، *مبانی بهسازی و نوسازی بافت قدیم شهرها*، تهران: پیام.
- فاروقی، جلیل‌الله؛ مهدی سقایی، «اسکان گردشگر در شهری تاریخی در آسیا»، *مجله شهرداری‌ها*، شماره ۸۷، سال ۱۳۸۷.
- خزائی، تارا، «سازمان میراث فرهنگی و گردشگری استان فارس»، *پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد معماری*، بهار ۱۳۸۵.
- رنجبران، بهرام و حمید زاهدی (۱۳۸۸)، *شناخت گردشگری*، تهران: چهارباغ.
- شعاعی، محمدعلی (۱۳۷۲)، *آشنایی با فرهنگ و روابط فرهنگی*، تهران: مرکز مطالعات و تحقیقات فرهنگی بین‌المللی.
- صالحی‌امیری، سید رضا (۱۳۸۶)، *مفاهیم و نظریه‌های فرهنگی*، تهران: ققنوس.
- صمدی، یونس (۱۳۸۲)، *میراث معنوی در حقوق داخلی و بین‌المللی*.
- فکوهی، ناصر (۱۳۸۵)، *انسان‌شناسی شهری*، تهران: نی.
- فلامکی، محمدمنصور (۱۳۸۴)، *نوسازی و بهسازی شهری*، تهران: سمت.
- فیلدن، برنارد. م. و یوکا یوکیلتو (۱۳۸۶)، *راهنمای مدیریت برای محوطه‌های*

میراث جهانی، مترجم: پیروز حناچی، تهران: دانشگاه تهران.
کاظمی، مهدی (۱۳۸۵)، مدیریت گردشگری، تهران: سمت.
کولب، ویلیام ال و جولیس گولد (۱۳۷۶)، فرهنگ علوم اجتماعی، تهران: مازیار.
گولتا، گولیمو (۱۳۸۴)، روان‌شناسی توریستی، مترجم: محمدحسن افضلی‌نژاد، تهران: تالار کتاب.
ولا، فرانسوا و یوتل بیچریل (۱۳۸۴)، گردشگری بین‌المللی، مترجمان: محمدابراهیم گوهریان و محمد مهدی کتابچی. تهران: امیرکبیر.

<http://daneshnameh.roshd.ir>

www.mardomsalari.com

www.chn.ir

www.ketabnews.com

www.preservationnation.org

www.sccs.swarthmore.edu

www.chn.ir

www.magiran.com

www.iranpress.ir

Introducing Young People to Heritage Site Management and Protection,
ICCRUM

<http://databus.persianblog.ir>

<http://www.iran-forum.ir>

<http://www.gsinet.ir>

<http://iiny.org>

<http://www.landscape.ir>

<http://hamshahrionline.ir>

www.britishmuseum.org

www.unesco.org

www.incp.ripic.org

www.incd.net

chtn.ir

www.seemorgh.com

تهیه کتاب با یکی از روش‌های زیر امکان‌پذیر است:

مراجعه به سایت انتشارات تیسّا و خرید کتاب با ۱۰ درصد تخفیف

www.teesa.ir

نشانی:

مراجعه حضوری یا سفارش تلفنی:

۰۲۱-۳۳۹۹۹۴۲۳، ۰۲۱-۳۳۹۹۲۴۷۰

نشانی: تهران، بهارستان، ظهیرالاسلام، دیلمان، پلاک ۶، واحد ۳

مراجعه به مراکز پخش:

بخش ققنوس: میدان انقلاب، خیابان منیری جاوید، کوچه مبین، شماره ۲۳۳ ۰۲۱-۶۶۴۶۰۰۹۹

فروشگاه کتاب اختران: خیابان انقلاب، بازارچه کتاب ۰۲۱-۶۶۴۱۱۴۲۹

انتشارات تیسّا

ناشر تخصصی علوم انسانی، علوم شهری و جامعه‌شناسی

- تهران، بهارستان، ظهیرالاسلام، دیلمان، پلاک ۶، واحد ۳
- شماره‌های تماس: ۰۲۱-۳۳۹۹۲۴۷۰ و ۰۲۱-۳۳۹۹۹۴۲۳
- www.teesa.ir • itesa@mail.com

این کتاب پژوهشی است که نخست دو مفهوم فرهنگ و گردشگری را به صورت مجزا تعریف می‌کند و سپس به بررسی ارتباط میان آنها در قالب گردشگری فرهنگی و در ارتباط با مدیریت فرهنگی شهرها می‌پردازد. پس از تبیین مفهوم گردشگری فرهنگی و معرفی انواع گونه‌های آن، در ادامه چهار حوزه گردشگری فرهنگی را به تفصیل بررسی نموده که هر یک به‌تنهایی و یا در ارتباط با جاذبه‌های دیگر می‌توانند در توسعه و گسترش گردشگری در سطوح مختلف ملی، منطقه‌ای و محلی نقش اساسی و مهمی ایفا کنند.